

Yttrande avseende tillstånd för muddring i Gränna hamn, Visingsö hamn och Visingsö gamla hamn, samt dispensansökan för dumpning i Vättern

Bakgrund

Jönköpings kommun avser att muddra i tre hamnar vid Vättern – Gränna hamn, Visingsö hamn och den gamla småbåtshamnen på Visingsö – för att säkerställa att hamnarna kan trafikeras. Vattendjupet ligger idag kring 1,5 m och ska utökas till 3,5 m, respektive 2,5 m i den gamla hamnen på Visingsö. Oförorenade schaktmassor planeras att dumpas i Vättern. Vätternvårdsförbundet har getts möjlighet att lämna synpunkter på ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen.

Vättern, Sveriges andra största sjö, hyser stora naturvärden och är utpekad som Natura2000-område samt nationellt särskilt värdefullt vatten för fiske och natur. Idag dricker 300 000 människor Vätternvatten och hela Vättern är vattenskyddsområde.

I princip hela Vättern är utpekad som Natura2000-område, med följande motivering: ”Vättern är en stor och kall klarvattensjö med stort djup. Det klara och näringsfattiga vattnet medger växtförekomst till ansevärt djup och sjön hyser fauna av istids- samt fjällkaraktär. Den biologiska mångfalden är hög. Vättern utgör riksintresse ur flera aspekter däribland för naturvård och hyser stora värden för både människa och miljö. I ett europeiskt perspektiv utgör sjön en unik vattenmiljö” (Lindell 2018).

Det av muddring och dumpning berörda området är Vättern Södra med de prioriterade bevarandevärden vattenmiljöerna ävjestrandsjöar (3130) och kransalgsjöar (3140) samt stensimpa och nissöga. Bevarandetillståndet bedöms idag som gynnsam med en stabil trend (Lindell 2018).

Den sammantagna bedömningen för typiska fiskarter (indikatorarter) motsvarar dock otillfredsställande bevarandetillstånd (Lindell 2018).

I bevarandeplanen har ett flertal hot identifierats som enskilt eller tillsammans kan påverka bevarandetillståndet. Det handlar huvudsakligen om verksamheter och åtgärder som orsakar grumling med försämrat ljusklimat och igenslamning till följd. Även utsläpp av miljöfarliga eller

gödande ämnen samt buller och vibrationer kan ha en negativ påverkan på skyddsvärdena.

Synpunkter

Vätternvårdsförbundet vill anföra följande synpunkter:

DUMPNING AV MASSOR

Jönköpings kommun avser att dumpa 21 000 m³ uppkomna massor i ett område halvvägs mellan Gränna och Visingsö över ett djup på 20 till 40 meter.

Vätternvårdsförbundet noterar att det råder ett generellt dumpningsförbud.

Dumpning av så stora mängder sedimentmassor orsakar grumling. Det är orimligt att dumpa – även rena – massor, på grund av Vätterns status som N2000-område och Vätterns skyddsvärden då den huvudsaklige hoten mot skyddsvärdena är just grumling.

Om Mark- och miljödomstolen ändå bedömer att en dispens från dumpningsförbudet kan medges vill Vätternvårdsförbundet anföra följande:

DUMPNINGSPLOTS

Av kommunen angivet dumpningsområde har använts vid tidigare muddringar av samma hamnar, då dumpades dock en betydligt mindre volym. Anledning att detta område valdes är att området utgörs av likadant bottenmaterial och ligger utanför såväl strandzonen (<20 m) som djupområden (>50 m), som både hyser större naturvärden.

Föreslaget dumpningsområde med ett djup på 20 till 30 meter utgör därför det minst olämpliga alternativet, även om viss transport av massorna kommer ske med strömmar.

Dumpningsplatsen bör undersökas innan, under och efter genomförd dumpning. Förekomsten av vegetation och bottenfaunas antal och artsammansättning på platsen bör analyseras innan och ett antal år (till exempel tre år) efter dumpning av massorna.

MASSOR

Endast rena sedimentmassor bör kunna dumpas i Vättern, och detta med avseende på miljögifter men även invasiva arter.

Vanlig vattenpest (*Elodea canadensis*) har dokumenterats i hamnområdena. Sediment från ytor med förekomster av arten bör behandlas som förorenade massor för att inte riskera att sprida arten ytterligare. Arten

förekommer i Vättern men är främmande för Sverige och har bedömts ha en ”severe impact” (stor eller potentiellt stor ekologisk effekt) i Artdatabankens riskklassificering över främmande arters effekter på biologisk mångfald (Strand et al 2018). Spridning sker vegetativt det vill säga genom att växtdelar lossnar och slår rot på andra, nya platser.

Jönköpings kommun avser muddra hamnarna till ett djupt på 3,5 m under vattenytan, respektive 2,5 m i Visingsös gamla småbåtshamn. Jämförd med dagens djup medför detta ett muddringsdjup upp till 1,5 m i färjehamnarna, och 1 m i gamla hamnen.

Det saknas dock uppgifter om miljögiftshalter i djupare sedimentskikt. I underlaget rapporteras endast analysresultat ner till maximalt 0,5 m i färjehamnarna och 0,7 m i gamla hamnen. Därunder antas massorna vara rena.

Från underlaget är det tydligt att föroreningssituationen varierar både mellan olika delområden och i djupled. Det är inte rimligt att utgå ifrån att djupare massor är rena utan att dessa har provtagits.

Det är viktigt att säkerställa att sedimentmassor som avses att dumpas är rena. Massor från sedimentskikt och områden som inte har provtagits behöver undersökas, och bör hanteras som förorenade massor när någon parameter överskrider bedömningsgrunder eller andra här använda jämförelsevärden.

Ytsediment från delområden 4 och 6 bedöms i underlaget som rena, men överskrider EQS för koppar och bakgrundshalten (norska riktvärden) för aromatiska kolväten.

Analys av massor med avseende på PFAS bör övervägas.

FISK

Vätternvårdsförbundet ser det som positivt att man tagit hänsyn till samrådssynpunkter rörande de lekplatser och lektider för röding och harr i muddringsområdet.

Lekområden för harr och röding bör bottenkarteras före och efter muddring för att undersöka om och hur dessa har påverkats. Användning av lekområden bör kontrolleras efter genomförd muddring.

Vätternvårdsförbundet yrkar på att kompensationsåtgärder genomförs för förlusten av möjliga lek- och uppväxtområden för abborre och mört. Lämpliga lek- och uppväxtområden för dessa arter bedöms vara bristvara i Vättern. Berörda hamnar utgör med stor sannolikhet lek- och uppväxtområden för dessa arter. Det finns uppgifter om tämligen god tillgång på abborre i framförallt Gränna hamn i anslutning till småbåtsbryggorna. Vid

muddring kommer den långskottsvegetation som nu finns på platsen att försvinna. En eventuell återetablering av vegetation kan ta lång tid och kompensationsåtgärder kan exempelvis utgöras av utläggning av strukturer som kan utgöra gömsle, födosöks- samt reproduktionsstrukturer. Risvasar är exempel på en beprövad metod för att skapa lämpliga habitat och kan anpassas storleksmässigt både till yta och i djupled. Strategiskt lokaliserade kompensationsstrukturer bör inte medföra hinder för småbåtstrafiken. Områdena kan med fördel förses med information till allmänhet om dess syfte.

SKYDDSÅTGÄRDER OCH KONTROLLPROGRAM

Bubbelridåer, siltgardiner eller liknande bör användas som avskärmning och skydd mot grumling. Fungerar inte de föreslagna bubbelridåer föreslås att siltgardin ska användas, och det bör bestämmas att alternativ ska finnas tillgängligt om föreslagen metod inte är tillräcklig. Bubbelridåer har fördel att möjliggöra båttrafik till skillnad mot siltgardin och dämpar vibrationer, tryckvågor och buller effektivare.

Påverkan av eventuella sprängningar på framför allt fisk bör reduceras så långt det går, till exempel genom val av tidpunkt, användning av bubbelridåer och försök att skrämna bort fisk.

Vätternvårdsförbundet påtalar vikten av att ett kontrollprogram tas fram för bland annat hantering av lakvatten, grumlingsnivåer, vattenkvaliteten i och utanför hamnområden, oförändrad lekplatsfunktion för harr och röding, samt vid dumpningsplatsen, samt kontroll av muddermassorna inom dumpningsområdet.

Grumling bör kontrolleras genom bland annat mätningar av turbiditet och suspenderat material under arbetens gång inom och utanför muddrings- och dumpningsområdet.

Även andra vattenkemiska parametrar (t.ex. näringsämnen) bör undersökas i och utanför hamnområden samt dumpningsområdet.

Innan lakvatten som uppstår genom avvattning av sedimentmassor kan avledas till Vättern behöver vattnet provtas för föroreningar. Riktvärden bör vara orienterade efter Havs- och vattenmyndighetens bedömningsgrunder.

ANDRA SYNPUNKTER

Även om bedömningar av bevarandestatus (N2000), miljömåluppfyllelse eller ekologisk och kemisk status enligt vattendirektivet är baserade på helsjön (hela vattenförekomsten) så bör hänsyn tas även till lokal påverkan.

Enligt den nyaste bedömningen i VISS uppfyller Vättern (Storvättern) idag god kemisk status med avseende på TBT och antracen.

Vättern har hög status med avseende på växtplankton.

Vättern ligger inom fyra län (avsnitt 4.2.1).

Friederike Ermold
Sakkunnig vattenfrågor
Vätternvårdsförbundet

Malin Setzer
Sakkunnig fisk & fiske
Vätternvårdsförbundet

Referenser

Lindell, M. 2018 1. Vätternvårdsförbundet 2018: [Bevarandeplan för Natura 2000 i Vättern](#). Vätternvårdsförbundets rapport 129.

Strand, M., Aronsson, M., & Svensson, M. 2018. [Klassificering av främmande arters effekter på biologisk mångfald i Sverige – ArtDatabankens risklista](#).

ArtDatabanken Rapporterar 21. ArtDatabanken SLU, Uppsala.